

התפלה חיים יחיאל

"לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם" (דברים, יא, יג).

"איזוהי עבודה שהיא בלב? הרי אומר: זו תפלה."

(תענית, ב, ע"א).

מהות התפלה

חז"ל ציינו לא רק את המקור לתפלה מן התורה, אלא אף בטאו

את מהותה. תפלה – זו עבודה שבלב; ועלינו להבין, מה בעצם דורשת

הגדרה זו מאתנו.

המהר"ל בספרו "נתיבות עולם" (נתיב העבודה, פ"ג) קובע את

מהותה של העבודה כתלות של האדם בבורא, כעין התלות של העובד

במעבידו:

"ומה שבקרא התפלה עבודה... כי התפלה שמתפלל

האדם אל ה' יתברך, מורה שהאדם נתלה בו יתברך,

וצריך אליו, ואין לו קיום זולתו. והנה זה

אלקותו יתברך... עד שהכל אל ה' יתברך.

ולפיכך התפלה היא עבודה..."

תלות זאת מולידה באדם דבקות בבוראו וקרבה יתרה אליו, כבן כלפי

אביו:

"כי התפלה היא התדבקות בו יתברך, כמו שבארנו

למעלה... והתפלה היא הדרך הישרה שהאדם עולה בה

אל ה' יתברך, כמו שאמר: "ותפלת ישרים רצונו"

(משלי, טו, ח). בלשון זה ברמז עד היכן מגיע

תפלת האדם – עד רצון העליון". (נתיב העבודה, פ"ב).

כך מסכם המהר"ל בקצרה את מהותה וערכה של התפלה כ"דרך הישרה... אל

ה' יתברך".

הרגשת החסרון התמידית מחייבת את האדם בקשר לבוראו. היא

משרשת מקרבנו את מידת הגאווה ואת ההרגשה של "כוחי ועצם ידי", ובוטעת

בו את ההכרה בחסדי ה' יתברך על כל ברואיו. אשרי הזוכה לכך תמיד,

ואוי לו למי שאיבדו מגיע לדרגה זו כלל. הרי זה עבשו של הנחש אשר

המציא לו הקב"ה את פרנסתו בשפע, "ועפר תאכל כל ימי חייו" כדי שלא

ירגיש בשום חסרון שיצריכו לפנות אל הקב"ה, ובזה הוא מרוחק ממנו

יתברך תכלית הריחוק. עוד לימדונו חכמינו, כי הקב"ה חפץ בחפילתם של

צדיקים:

"למה גתעקרו האמהות? ...שהיה הקב"ה מתאוה לתפילתו.

אמר הקב"ה: עשירות הן, נאות הן, אם אני
נותן להם בנים - אינן מתפללות לפני".
(תנחומא, תולדות ט).

הקשר בין הקב"ה והאדם ע"י התפלה אינו ביזמתו של הקב"ה,
כדי לעורר את האדם לקרבתו יתברך. כביכול אין כאן רק רצון מצד
האדם המשתוקק אל אביו שבשמים, אלא אף רצון שמים שהאדם יתקרב
אל בוראו, כשהדרך היא - התפלה.

בקשת צרכי האדם איבה המטרה בתפלה, אלא האמצעי לקרבת
אלקים חיה ויוקדת באדם. הוא מרגיש כי הקב"ה ממלא את מבוקשו,
בחסדו הגדול, ולא בגמול על מעשיו. בלשונו של בעל "ספר העיקרים":

"הוא דבר ראוי ומחויב על כל מאמין בהשגחה,
שיאמין שהתפלה מועילה לו להצילו מרעתו, לפי
שחסדי ה' יתברך ורחמיו על כל ברואיו על צד
החסד הגמור, לא על צד הגמול. ולזה תהיה
התפלה ראויה להש"י שהפעולות המגיעות ממנו,
הן מגיעות על צד הרצון... לעשות חסד חיבם
הן שיהיה המקבל ראוי לכך, או בלתי ראוי.
אלא כשיכין את עצמו ע"י התפלה בלבד".
(מאמר ד, טז).

ר"י אלבו רואה את התפלה כחסד מן הקב"ה לאדם, המוכן למלא
את מבוקשו בתנאי "שיכין את עצמו ע"י התפלה בלבד".

"ולזה אמר המשורר: "יחל ישראל אל ה', כי עם
ה' החסד" (תהלים, קל, ז) כלומר, קווה את ה'
שמה שאתה מבקש אינו על צד הגמול אלא על צד
החסד" (שם, פרק יז).

השקפה זו על החסד בתפלה, מוצאת את בטויה בהרבה פסוקים

בתפלות דוד המלך. כפי שהגדירה הרב קוק בהקדמה לסידורו "עולת
ראיה":

"מתנת התפלה ביתבת מרומים... התפלה היא חוק
בפלא שחקק הקב"ה בעולמו". (חלק א', עמ' יד).

הקרבה של האדם אל אלקיו דרך התפלה היא דו צדדית "קרוב ה'
לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת" (תהלים, קמה, יח). תפלת האדם
לא בשארת עקרה וחד סטרית, אלא אף הקב"ה מתקרב אל האדם המתפלל
ועורג לקרבתו. כך מגדיר את כוונת התפלה בעל "חובות הלבבות"
(שער חשבון הנפש, פרק ג):

"ראוי לך אחי, שתדע, כי כוונתו בתפלה אינה
כי אם כלות הנפש אל האלקים וכביעתה לפניו עם

רוממותה לבוראה, ושבתה והודאתה לשמו והשלכת
כל יהבה עליו".

לפי הגדרתו של הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק: "להתפלל -

משמעו אחד בלבד: לעמוד לפני ה'". עמידה זו מבטאת אף היא את
הקרבה של האדם כלפי בוראו, כעין אברהם ש"עודנו עומד לפני ה'".
דברים אלו מעמידים את התפלה בהקבלה לבנואה. וכך רואה זאת הרב
סולובייצ'יק:

"התפלה היא המשך של הבנואה... ההבדל בין
תפלה לבין בנואה אינו מתייחס... לתכנון של
דו-השיח, אלא לסדר בו מתנהל. בעוד שבתוך
קהילת הבנואה האלקים נוקט ביזמה, הוא מדבר
והאדם מאזין; הרי בקהילת התפלה היזמה באה מן
האדם, הוא המדבר והאלקים מאזין".
("איש האמונה" עמ' 35).

הקבלה זו היא שלמה. אין הבדל בין התפלה לבנואה.

"וכאשר קהילת התפלה באה לעולם הרוח של
היהודי הקדום לא המירה את קהילת הבנואה, אלא
הבציחה אותה". (שם).

הקבלה מעין זו אנו מוצאים בחז"ל. הגמ' במס' ברכות לא

מלמדת:

"אין עומדים להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך
עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא
מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים..."

מה רב הפלא, שתבאים אלה בצרכים אף לבנואה. וכך מביא זאת

הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ד, בשם הגמ' בשבת ל, ע"ב:

"ללמוד שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות, ולא
מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה,
ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים..."

ובסור או"ח, סי' צח:

"וכן היו עושים חסידים הראשונים ואנשי מעשה
שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו
מגיעים... קרוב למעלת הבנואה".

ובכוזרי, מאמר ג, כ:

"כי כל המתפלל להדבק באור האלקי בעודנו
בחיים, ואף לראות את האור הזה בעיניו, ואפי'
לזכות למדרגת הבנואה. והלא אין לו לאדם קרבת
אלקים גדולה מזו".

פעולתה על הנפש

התפלה, כשהיא שלמה, פועלת ומפעילה את המתפלל. ישנם כעין יחסים הדדיים בין המתפלל לבין תפלתו. האדם המתפלל משקיע בתפלתו אנרגיה רוחנית ("עבודה" שבלב), והתפלה מאצילה עליו מקדושתה ומחסדה. ריה"ל רואה בתפלה תהליך ש"על ידה הוא מדמה אל העצמים הרוחניים ומתרחק מן הבהמיים". (מאמר ג, ה).

וביחוד רואה הוא בה תהליך מטהר ומזכך ואוצר כוחות לעתיד:

"כשם שהמזון תועלת לגופו... וכן ברכת התפלה שורה על האדם עד שעת תפלה שאחריה, כשם שכח הסעודה שסעד מתקיים בו עד שיסעד סעודת לילה. אולם ככל אשר תתרחק שעת התפלה, תלך הנפש הלך וקדור מטרדות הבאות עליה... אך בשעת התפלה מטהר האדם את נפשו מכל מה שעבר עליה בינתיים ומכין אותה לקראת העתיד". (שם).

המזון הרוחני הזה, ששמו תפלה, הוא צורך רוחני ובשמתי באדם,

ולכן אין אפשרות של קיום בלעדי התפלה; וכדברי הרב קוק:

"הבשמה היא תמיד מתפללת. הלא היא עפה ומתרפקת על דורה, בלא שום הפסק כלל, אלא שבשעת התפלה המעשית הרי התפלה הבשמתית התדירית היא מתגלה בפועל". (עולת ראייה, כרך א, סי' ג).
"התפלה היא לבו ולעולם כולו הכרח גמור, וגם תעבוג היותר כשר שבתעבוגים". (שם, סי' ז).

אף הרב הירש רואה בתפלה תהליך של שחרור האדם מכל מיני

לחצים הפועלים עליו בחייו:

"אם אבדו לך במערבולת החיים רעיון ורגש קל אחד שעל ידו הכל נעשה... ואם הינך רואה בעולם רק המון בני אדם החיים להנאתם, והמקריבים גם את זולתם להנאתם הם... ומשום כך אינך רואה גם בעצמך את בנו, את יצורו, את עבדו של ה'... עליך להשתחרר בתפלה משגעון רוח ותעתועי נפש אלה, ולהחדיר לעצמך שוב את רעיון אחדות ה'...". ("חורב", פרק 98).

גם הרב הירש וגם הרי"צ מקלנבורג בעל פירוש "עיון תפלה",

מוצאים במלה "תפלה" את השורש: פלל, דהיינו שפיטה עצמית בין כוחות

הנפש שבאדם. בשעת התפלה צריך האדם להשליט את כוחות הטוב שבו על

כוחות הרע, לתת לכל אחד מכוחות הנפש את חלקו, לבל יפרוץ גבולות

התורה, ויעשה כפי שרירות לבו, ולהמליך את כוחות הטוב, שיפנו למסלול העולה בית א-ל, להתקרבות אליו יתברך.

ובלשונו של הרב קוק:

"כשעברו ימים ושנים בלא תפלה בכוונה, מתקבצים בלב אבני בגף רבים, שמרגישים על ידם כבודות רוח פנימית... וכשרוח הטוב חוזר, ומתנת התפלה ביתנת ממרומים, הולכים בכל תפלה ומתפנים אותם המכשולים, והסיכורים הרבים, אשר נקבצו בנחל הבובע של נשמת החיים העליונה, הולכים וסרים. ועם אותה העליה הנשמתית, שהיא עולה בכל תפלה ביחס לערך זמנה, אחוזים ידועים באים בתור מרפא את חסרון העבר..." ("עולת ראיה", כרך א, עמ' יא)

הגרי"ד סולובייצ'יק רואה אף הוא בתפלה תהליך של תשובה:

"לעולם מבשרת התפלה את התשובה המוסרית".
("איש האמונה" עמ' 40).

התפלה פועלת על האדם מכיוונים שונים ואף מנוגדים. המתפלל שואף לקרבת אלקים והתדבקות בו ללא שיור; אך מצד שני, כשעומד הוא בפני מלך מלכי המלכים, הקב"ה, מרגיש הוא את אפסותו לעומת החכמה הגדולה הבגלית לפניו.

"בשעה שהוא מתכוון במעשיו וברואיו הנפלאים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ואין לה קץ, מייד הוא אוהב, ומשבח, ומפאד, ומתאוה תאוה גדולה לידע ה' הגדול... וכשמחשב הדברים האלו עצמם, מייד הוא ברתע לאחוריו, ויפחד, וידע שהוא בריה קטנה, שפלה, אפלה, עומדת בדעת קלה, מעוטה, לפני תמים דעות".
(רמב"ם, הל' דעות, פ"ב ה"ב).

דוקא גישות מנוגדות אלה, משלימות אחת את רעותה. מצד אחד, התפלה דורשת הכנה של לב טהור, אולם יחד עם זאת, התפלה עצמה אף היא מטהרת ומזככת את נפשו של האדם. על ההשפעות ההדדיות האלה, בין האדם והתפלה כותב הרב קוק:

"מתור אותו מעיין, המלא קדושה טבעית, שבלבבו, הרינו דולים, מוציאים את הרגשותיו העדינות, מן הכוח אל הפעל. מכוונים לרוממן ולשגבן, לטהרן ולקדשן... והננו עולים, וכמה שיגדל שכלנו, כמה שיזדככו מידותינו... כמה זורחים יותר האורות המתגלים בנו ע"י הבעותינו התפתיות. וכל מה שגרד יותר לתוך עומק הענין הבערץ והנשגב הזה... הננו יכולים למוד בקווים

יותר מדויקים את עליותיו במהלך התפלה.
וכשאנו עולים, עולים עמנו כל שרשי הויותיו...
עד הביאם אותנו אל המהותיות הפרטית שלנו.
והכל מתברר, הכל מתעלה... הכל שמח... והטבע
של הקדושה מתעלה ומזדכך, עד שהוא בא לכלל
אופי הכרתי, לאופי שכלי פועל, שאיננו עוד
נפעל, חפשי ושליט ורודה בכל מרחבי החיים.
זהו משפט התפלה".
("עולת ראייה", כרך א, עמ' יט).

בזה ממצה הרב את כוחה הרוחני העצום של התפלה, עד כמה
משפיעה היא על כוחות הנפש הרוחניים שבאדם, ועד כמה משליטה היא
באדם חיי מוסר ומידות טהורות.

כוחה של תפלה

כיצד משפיעה תפלת האדם לשבות גזרות של הקב"ה? האם אין ה'
יודע את טענותיו של המתפלל? האם התפלה כאילו מתווכחת עם הקב"ה
על חומרת הגזרה, או שהיא מבקשת רחמים? בין כך ובין כך, ודאי
ידועות לקב"ה טענות אלה, ומה צריך הוא לילוד אשה?
חז"ל מציינים עד כמה גדול כוחה של התפלה בעולם, ובמיוחד
אצל צדיקים. גם ביבמות סד, ע"א, על הפסוק: "ויעתר יצחק לה" לבוכח
אשתו":

"אמר ר' יצחק: למה נמשלה תפלת צדיקים כעתר?
מה עתר זה מהפך את התבואה ממקום למקום, כך
תפלתם של צדיקים מהפכת מידותיו של הקב"ה ממידת
רגזנות למידת רחמנות".

דוגמאות נוספות לכך, במסכת תענית, בסיפורים רבים המבטאים
את מאמר חז"ל "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". תפלת צדיקים גורמת לירידת
גשמים בשנות בצורת, לריפוי חולים מסוככים, וכד'. לא רק בידי
צדיקים גדול כוחה של תפלה, אלא אף בידי כל אדם, צועק וחקב"ה עונה:
"דא"ר יצחק: יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין,
בין לאחר גזר דין". (ר"ה, טז, ע"א).

בעל "טפור העיקרים" הרואה את הנהגת ה' בעולם לא כגמול על
מעשי האדם, אלא כחסד, רואה אף את התפלה כמשפיעה ומשבה את הגזרה,
בכך שהיא משבה את המתפלל עד כי אינו אדם שבגזרה עליו גזרה
זו, והרי הוא כאדם חדש שנא לעולם:

"וזה הדעת אינו בכוח, שהשפעות העליונות יושפעו ע"י המקבל בהיותו במדרגה ידועה, והכנה ידועה לקבלם... וכן כשנגזר עליו רע מה, הנה הוא נגזר בהיותו במדרגה ידועה מהרוע, או בהכנה ידועה. וכשתשתנה המדרגה ההיא, או ההכנה ההיא, תשתנה הגזרה בהכרח, לטוב או לרע... ובעבור זה הוא שאמרו ששינוי השם יועיל לבטל הגזרה, וכן שינוי המעשה. ומזה הצד הוא שתועיל התשובה לאדם, שע"י התשובה הוא נהפך כאילו לאיש אחר שלא נגזרה עליו אותה גזרה... ועל זה הדרך מבואר שתועיל התפלה, או כשרון המעשה אל שיוכן המתפלל לקבל שפע הטוב, או לבטל ממנו הרע הנגזר עליו להיותו משתנה ממדרגת הרוע שיהיה בה". (מאמר ד, יח).

אם פעולת התפלה היא שינוי באדם, מה ההבדל בין תפלה לשאר המצוות? מדוע אין בכוחה של מצווה אחרת לקרוע גזר דיון? הנהגת הקב"ה בעולם בתובה במישורים שונים, ולכל מישור ודרגה חוקים משלו. כשאדם מקיים מצווה כלשהי אין הכרח כי יתעלה למישור גבוה יותר, אלא, במישור זה של קרבתו אל ה' הוא מקיים את המצווה הזו. אך בתפלה, יכול אדם להעפיל לפסגות שלא ידעם, וכבר אינו נתון לחוקי אותו מישור בו היה קודם. ולכן, מאחר שבשתנתה הכנתו, ממילא לא חלה עליו אותה גזרה שנגזרה קודם. אולי כך אפשר להבין אף את מאמר חז"ל "צדיק גוזר והקב"ה מקיים", שבמערכת בה במצא הצדיק שולטים חוקים שאינם קיימים בעולם הפשוט של האדם הרגיל.

בעל "ספר העיקרים" מתקשה עוד בשינוי רצונו יתברך ומוסיף:

"ושאלת השתנות ידיעתו יתברך, בהשתנות ההכנה ע"י התפלה, שב אל שאלת ידיעת הש"ת עם טבע האפשר. וכמו שלא בחקור על ידיעת הש"י, איך היא שלא תשתנה עם מציאות טבע האפשר, כן לא בחקור עליה, איך היא שלא תשתנה עם התפלה. ועם כל זה נאמין היות טבע האפשר במצא אחר שהעיד עליו החוש. וכן נאמין היות התפלה מועלת לבטל הגזרה אחר שהעיד על זה החוש, כמו שיבוא, ואף אם לא בדע איך תסכים ידיעתו מבלי שינוי עם התפלה". (שם).

בעל "ספר העיקרים" פותר את הבעיה בכך שהוא מצרף אותה לשאלה הכללית יותר של חופש הבחירה (ידיעת ה' מול טבע האפשר),

שגם בה אין אנו יכולים לחקור, מכיוון שאין לנו השגה בידיעת ה'.
מכ"מ באמין שהתפלה מועילה לביטול הגזרה, כי המציאות ובסיון
החיים מוכיחים זאת.

לעומתו, טוען רב טעדיה גאון בספרו "אמונות ודעות", כי לא
יתכן שיבוי בגזרת ה' לאחר שבגזרה. כראיה מביא הוא את תפלת משה
בפרשת ואתחנן, על הכביסה לארץ:

"והואיל וכבר בארתי ענין זה, אסמוך לו שאר
הדברים, אשר אין התפלה מתקבלת עמהם. ואומר
שהם שנעה: הראשון, אם התפללת אחר שבגזר
דין על האדם באיזה דבר, כפי שידעת מדברי
משה: ואתחנן אל ה', והשיבו: רב לך אל תוסף
דבר אלי...". (מאמר חמישי, חלק ו).

הרס"ג אינו רואה שום אפשרות לשיבוי גזרתו יתברך, אחר שכבר בגזרה.
גישה ממוצעת בין שתי דעות קטביות אלה, מציע הרב יששכר
יעקובסון בספרו "נתיב ביבה":

"הקב"ה מביא את גזר הדין עפ"י כל חומר הדין
... ומתאווה לשמוע מפי צדיק הדור, כל הטענות
האפשריות לטעון עפ"י בחינות אחרות מחוץ
למידת הדין: התחשבות במעשי ה' הקודמים,
טענת מה יאמרו הגויים (כעין התחשבות בחילול
שם ה' בגויים) והזכרת ברית אבות. יודע הקב"ה
גם יודע את כל הבימוקים האלה. אך הוא מעלה
את האדם העליון, את צדיק הדור, עד כדי כך
שיהא הוא מייצג לעומת מידת הדין, כל מה
שאפשר לטעון כנגדה, ומה שנכלל הכל במידת
הרחמים. יש לפיכך כאן העלאת הצדיק...
כמייצג של אחת ממידות הבורא, לתבוע את מיזוג
מידת הדין עם מידת הרחמים". (מבוא, פרק שבי).

אין כאן שיבוי גזרת ה', אלא כעין אופציה פתוחה מצד הקב"ה, שיבוא
הצדיק ויטען מה שמחוץ למידת הדין. וכן לגבי היחיד, אין הקב"ה
גוזר באופן מוחלט על האדם, אלא מצפה הוא לתפלתו שבה יתקרב הוא
אל בוראו, כי אין הגזרה באה מצד עצמה, אלא כדי לעורר את האדם
לתפלה ולהתקרבות לבוראו.

רבנו בחיי, בפירושו על התורה, בדברים יא, יג, על הפסוק:
"ולעבדו בכל לבבכם" (וכן בלשון דומה בספרו "כד הקמח" על ערך
התפלה) כותב:

"וצריך אתה לדעת, כי כוח התפלה גדול אפי' לשנות את חוק הטבע, ולהבצל מן הסכנה, ולבטל הנגזר. לשנות הטבע - מיצחק, שבא: "ויעתר יצחק לה' לנזכח אשתו כי עקרה היא", ודרשו רז"ל: מפני מה נתעקרו האמהות? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתם של צדיקים. בארו לבו בכאן, כי לא בא העקרות לאמהות, אלא מפני התפלה (שהרי הפסוק הקדים התפלה לסבה, והיה ראוי לומר: ותהי רבקה עקרה ויעתר יצחק לה'). וכשהתפללו בזה בשתנה בהן הטבע. להבצל מן הסכנה - ממה שכתוב: "יורדי הים באביות... ויאמר ויעמד להם רוח סערה ותרומם גליו... ויצעקו אל ה' בצר להם". וכתוב בתריה: "יקם סערה לדממה ויחשו גליהם" (תהלים קז, כג-כו). מכאן שהתפלה מגיבה על הסכנה.

לבטל הנגזר - מחזקיה. שהוסיף לו הקב"ה חמש עשרה שנה בכדי התפלה. שבאמר: "שמעתי את תפלתך, ראיתי את דמעתך, הנבי יוסיף על ימין חמש עשרה שנה". (ישעי', לח, כה). ומילת "יוסיף" לאות שהיה זמנו קצוב ונגזר והועילה לו התפלה לבטל הנגזר. ואפי' מה שגזר עליו ה' יתברך אפשר לו להתבטל בכוח התפלה, שכן אמר לו חזקיה לישעיהו בן אמוץ: כלה בבואתך וצא. כך מקובלני מבית אבי אבא, אפי' חרב מובחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים. שבא: "הן יקטלני לו איחל". הודיענו בכאן שהתפלה למעלה מן הנבואה.

משמע מדבריו אלה של רבנו בחיי, כי התפלה היא כוח רוחני עצמאי המשפיע על העולם החומרי. כעין חוק טבע רוחני העומד לביצולו של המתפלל כדי לשנות בו חוקי טבע אחרים. זה היה כוחם ומומחיותם של צדיקי הדור בדורות השונים,

"אברהם אשר התפלל בעד אבימלך, כי גביא היה, ושל שמואל אשר הבטיח לא לחדול מתפלה בעד בני ישראל... וכן שאר גדולי ישראל כחבינא בן דוסא וחוני המעגל". (דב רפ"ל, מעיינות / תפלה).

גישה שאינה רואה סתירה בין ידיעתה' לבין השפעת התפלה,

בדבריו של הרב קוק בעולת ראייה (עמ' יד):

"אין התפלה חפצה לשנות שום דבר באלקות שהיא מקור הנצחיות ואינה בגדר השתנות. אלא, להתעלות עם כל השינויים החלים על הגוף, ועם כל העולם במידה שהגוף קשורה בו, אל הרוממות

האלוקית. היא מדברת בענין האלוקי, שהיא כוספת אליו, כפי מידותיה, בחופש גדול. ובחופש זה מתגלה אורה ואמיתה. היא מדברת אל ה' כאל מלך מושל העלול להשתנות, כאל אב המוכן לשינויים, כאל צדיק ונדיב המוסיף צדקה ונדיבות ע"י התעוררות מרות אחר. מפני שכשהיא חפצה להתעלות אל האלוקות, הרי היא כבר מתעלה ברצונה, ורצונה הוא כל עצמות היותה".

שני מישורים הם, המישור של האמת המוחלטת, ששם אין רואים שינוי ברצון ה'; והמישור של האדם המתפלל, שבו רואים כביכול בה' מלך העלול להשתנות. אך אין שניהם סותרים זה את זה, כי אין הם בפגשים כלל. התפלה משפיעה על האדם ובזה כוחה ועיקר מציאותה, כי היא "חוק בפלא שחקק הקב"ה בעולמו, להשלמת יצוריו, בכל דרכי השלמות". (עולת ראייה, שם).